

Πρόσβαση στην Ανώτατη Εκπαίδευση

Γιώργος Τζιρίτας

Τμήμα Επιστήμης Υπολογιστών

Ας ξεκινήσουμε από τις διαπιστώσεις:

- Η αξιολόγηση της συγκρότησης των γνώσεων των μαθητών Λυκείου από τον ΟΟΣΑ δείχνει αποτελέσματα που προκαλούν προβληματισμό.
- Στον πρώτο χρόνο σπουδών στο Πανεπιστήμιο διαπιστώνονται αδυναμίες των νεοεισαχθέντων φοιτητών σε συνθετική επιστημονική σκέψη, ακόμα και στα Τμήματα υψηλής ζήτησης.
- Το πρόγραμμα βασικών μαθημάτων του Λυκείου προκαλεί συγχύσεις ως προς το επιστημονικό περιεχόμενο με το διαχωρισμό σε μαθήματα Γενικής Παιδείας και Κατεύθυνσης.
- Το Λύκειο λειτουργεί ως προετοιμασία για τις εξετάσεις και όχι ως εκπαιδευτική βαθμίδα εισαγωγής στην επιστημονική γνώση.
- Τα φροντιστήρια επιδίδονται κύρια στη 'διδασκαλία τυφλών τεχνικών επίλυσης ασκήσεων' και δε λειτουργούν ως ιδιωτική συμπληρωματική και ενισχυτική εκπαίδευση.
- Το μεγαλύτερο μέρος των υποψηφίων εισάγονται σε Τμήματα που δεν αποτελούν την πρώτη τους επιλογή.
- Το σύστημα προσανατολισμού των μαθητών του Λυκείου προς τα επιστημονικά πεδία είναι ανεπαρκές.
- Οι πανελλαδικές εξετάσεις υπηρετούν δύο δύσκολα συμβιβαζόμενους στόχους, αυτόν της πιστοποίησης των γνώσεων για χορήγηση του απολυτηρίου Λυκείου και αυτόν της επιλογής Τμήματος για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, που κατ' ανάγκη είναι διαγωνιστικός.
- Ως διαγωνιστικές οι εξετάσεις επιδιώκουν να προσδιορίσουν μια αξιολογική κατάταξη μεγάλης ευρύτητας, από το Τμήμα ΤΕΙ με τη χαμηλότερη βάση μέχρι το Τμήμα Πανεπιστημίου με την υψηλότερη βάση εισαγωγής.

Απαιτείται επομένως μετά από βασανιστικό διάλογο μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων να καθιερωθεί ένα σύστημα που θα μπορεί να εφαρμοσθεί μακροχρόνια. Τα ζητήματα που είναι ανοικτά εκτείνονται από το Λύκειο στο σύνολό του μέχρι τα πρώτα χρόνια των πανεπιστημιακών σπουδών. Θα πρέπει επομένως να αντιμετωπισθούν συνολικά. Τα αποσπασματικά μέτρα που λαμβάνονται τα τελευταία χρόνια μπορεί να αποτελούν βελτιώσεις ορισμένων πλευρών, αλλά έχουν δημιουργήσει ένα σύστημα που έχει απωλέσει το χαρακτήρα του.

Από το 1998 τέθηκε σε εφαρμογή η μεταρρύθμιση του Ενιαίου Λυκείου. Στις στοχεύσεις της μεταρρύθμισης ήταν η ουσιαστικοποίηση της λυκειακής εκπαιδευτικής βαθμίδας. Ωστόσο το αποτέλεσμα από την εφαρμογή της μεταρρύθμισης κάθε άλλο παρά πειστικό μπορεί να θεωρηθεί. Με αποτέλεσμα το Ενιαίο Λύκειο και το εθνικό Απολυτήριο του Λυκείου να έχει πλέον καταγραφεί ως άλλο ένα σύστημα πανελλήνιων εξετάσεων για την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, που μέσα σε έξι χρόνια έχει αλλάξει τρεις φορές.

Την ίδια περίοδο η Ανώτατη Εκπαίδευση γνώρισε μια ραγδαία ποσοτική ανάπτυξη. Πολλά νέα εκπαιδευτικά ιδρύματα και Τμήματα δημιουργήθηκαν. Υπήρξε μάλιστα ένταση του ρυθμού ανάπτυξης κάτω από την ώθηση επιχειρησιακών προγραμμάτων (Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.). Η ανάπτυξη, αν και είναι αναγκαία, συνεπιφέρει αναπότρεπτα μία κρίση. Η κρίση έχει δύο πλευρές: έλλειψη πόρων και κατακεραματισμός των επιστημονικών πεδίων. Σύγχρονες επαγγελματικές κατευθύνσεις αναγορεύονται σε Πανεπιστημιακά Τμήματα. Επιπρόσθετα κομματικές / πελατειακές προτεραιότητες οδηγούν σε διασπορά των Τμημάτων σε διάφορες πόλεις ανά την επικράτεια.

Στις αλλαγές προστέθηκε και η 'ανωτατοποίηση' των Τ.Ε.Ι., έστω και αν σε ό,τι αφορά στα προγράμματα σπουδών ουδεμία αλλαγή υπήρξε. Εμφανίζεται μ' αυτό τον τρόπο μέγα φάσμα 'ανώτατων' κατευθύνσεων σπουδών για τη μετάβαση από τη δευτεροβάθμια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Πριν τη διατύπωση προτάσεων θα ήθελα να σταθώ στις αξιακές συνιστώσες που τις διέπουν. Η παιδεία, και η σύνδεσή της με την παραγωγή και τα επαγγέλματα, αποτελεί σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης της κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Συνιστά ταυτόχρονα πεδίο όπου καθίσταται επιφανής η κοινωνική ανέλιξη, με την προϋπόθεση της ανοιχτής και δημοκρατικής πρόσβασης. Ένα εκπαιδευτικό σύστημα είναι τόσο περισσότερο κοινωνικά άδικο όσο περισσότερο λειτουργεί επιλεκτικά σε πρώιμες ηλικίες. Τότε η κοινωνική καταγωγή τείνει να αναπαράγεται και οι κοινωνικές διαφορές οξύνονται. Αντίθετα, όσο οι νέοι μένουν μέσα στο πλαίσιο της δημόσιας εκπαίδευσης μέχρι την ενηλικίωσή τους, μπορούν να αξιοποιήσουν τη γνώση και τις ευκαιρίες που τους παρέχονται στην κατεύθυνση άμβλυνσης των κοινωνικών διαφορών, με οφέλη για το σύνολο της κοινωνίας. Η δεύτερη προϋπόθεση για να επιτευχθεί αυτός ο δημοκρατικός στόχος είναι η ουσιαστική μετάδοση γνώσεων και η θέσπιση αξιολογικών κριτηρίων στις επιλογές και στις μεταβάσεις από βαθμίδα σε βαθμίδα.

Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις και προθέσεις αρχής θα προχωρήσω σε σχέψεις / προτάσεις που κατατίθενται ως συμβολή στο διάλογο για παραπέρα επεξεργασία από κοινού με όσους συμμερίζονται αυτή την προσέγγιση των εκπαιδευτικών πραγμάτων.

Κατ' αρχήν θα πρέπει να προχωρήσει και να υλοποιηθεί η εξαγγελία για δωδεκάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση με δύο τύπους Λυκείου: Γενικό και Τεχνολογικό. Το απολυτήριο θα έπρεπε και για τα δύο να παραμείνει εθνικό κι επομένως να περιλαμβάνει μια πανελλαδική δοκιμασία. Κατ' ανάγκη προτείνονται δύο τύποι απολυτηρίων: γενικό και τεχνολογικό. Η ουσιαστική αποδέσμευση της λυκειακής εκπαίδευσης δεν θα προκύψει από τη θέσπιση δύο εξετάσεων, ενδοσχολικών και πανελλαδικών. Αποδέσμευση και ενδυνάμωση του Λυκείου μπορεί να προκύψει από τη βαθμιαία μετάβαση από τη γενική παιδεία του Λυκείου στην επιστημονική ειδική εκπαίδευση. Η τελική επιλογή του προγράμματος σπουδών που οδηγεί στο πτυχίο, θα πρέπει κατά τη γνώμη μου να γίνεται εντός του Πανεπιστημίου. Στο εξής θα αναφερθώ κυρίως στην εισαγωγή στα Πανεπιστήμια και δευτερευόντως στην εισαγωγή στα ΤΕΙ.

Η εισαγωγή θα μπορούσε να γίνεται σε ευρείες επιστημονικές ενότητες. Το πλήθος των επιστημονικών ενοτήτων θα πρέπει να είναι εξαιρετικά περιορισμένο, το πολύ μέχρι δέκα για το σύνολο των επιστημονικών αντικειμένων που θεραπεύουν τα Πανεπιστήμια. Για παράδειγμα στη Σχολή Θετικών και Τεχνολογικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Κρήτης οι επιστημονικές ενότητες θα αρκούσε να είναι δύο, σε σχέση με τα επτά Τμήματα της Σχολής. Το πρώτο έτος στο Πανεπιστήμιο θα έπρεπε να είναι χρόνος μύησης και ανακάλυψης με έντονα διεπιστημονικά χαρακτηριστικά. Το δεύτερο έτος θα μπορούσε να είναι χρόνος εμβάθυνσης και μετάβασης στο πρόγραμμα σπουδών που οδηγεί στο πτυχίο. Ο τρόπος επιλογής της τελικής ειδίκευσης θα είναι συνδυασμός ακαδημαϊκής παρακολούθησης για τον προσανατολισμό των φοιτητών και αξιολόγησης των επιδόσεων στα μαθήματα των πρώτων ετών. Για τους φοιτητές η τελική απόφαση μεταφέρεται σε μια πιο ώριμη περίοδο της ζωής τους και με πληρέστερη γνώση και ενημέρωση. Οι επιλογές θα είναι περισσότερο συνειδητές και επιστημονικά θεμελιωμένες. Σε αυτό το πλαίσιο θα μπορούν και τα Τμήματα να διαθέτουν σχετική αυτοτέλεια και αυτονομία στο θέμα της εισαγωγής φοιτητών.

Ταυτόχρονα, ο τρόπος εισαγωγής απαλλάσσεται από τα 'ανταγωνιστικά' χαρακτηριστικά του σημερινού συστήματος που ευνοεί τα μεγάλα Πανεπιστήμια του Κέντρου, πλήττει τα περιφερειακά Πανεπιστήμια, και συμβάλλει στον επιστημονικό μαρασμό αφού απογυμνώνει τα ιδρύματα που θα μπορούσαν να αποτελούν το μόνιμο κινητήρα αναβάθμισης και ανανέωσης της Ανώτατης Παιδείας. Θα επιβάλλονταν μάλιστα η αναδιανομή των θέσεων στα Πανεπιστήμια, ώστε τα Πανεπιστήμια της Περιφέρειας να δέχονται σημαντικά αυξημένο αριθμό φοιτητών, σε σχέση με τα σημερινά δεδομένα, στα προγράμματα γενικής επιστημονικής παιδείας. Θα είναι ένα σημαντικό μέτρο αποκέντρωσης και ένδειξη βούλησης ανάπτυξης των περιφερειών. Σε αυτό το πλαίσιο, και με δοσμένη την αρχική διεπιστημονική προσέγγιση για την εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο, οι προτιμήσεις των υποψηφίων θα έπρεπε να είναι περιορισμένες και να εκδηλώνονται μετά τη γνωστοποίηση των αποτελεσμάτων.

Οι εξετάσεις μπορούν να διεξάγονται με τον ίδιο επιτυχημένο οργανωτικό τρόπο, που αναγνωρίζεται ως αδιάβλητος και αμερόληπτος. Θα μπορούσε και ο αριθμός των πανελλαδικά εξεταζομένων μαθημάτων να παραμείνει στα έξι για να εξασφαλίζεται ευρύτητα και να μην προκληθούν αισθήματα αδικίας. Εφόσον οι εξετάσεις θα έχουν ως αντικείμενο την πιστοποίηση των γνώσεων, θα πρέπει να εξασφαλίζουν για το σύνολο των επιτυχόντων την εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο. Επομένως ο αριθμός δεν θα πρέπει να είναι κλειστός και προκαθορισμένος. Στόχος είναι η κατάκτηση της γνώσης και όχι ο αδυσώπητος ανταγωνισμός μεταξύ των υποψηφίων.

Σημαντικές αλλαγές πρέπει να γίνουν ως προς την οργάνωση των σπουδών στα Πανεπιστήμια. Απαιτείται κατ' αρχήν η οργάνωση σπουδών γενικής επιστημονικής παιδείας που θα επιτρέπουν πολλές δι-

αφορετικές ροές, όπου οι φοιτητές θα αναγνωρίζουν τις κλίσεις και τις προτιμήσεις τους, και θα οδηγούν σε μεγαλύτερη πολλαπλότητα επιστημονικών κατευθύνσεων. Για το λόγο αυτό θα πρέπει τα Τμήματα να αποσυνδεθούν από τη σχέση μοναδικότητας με τα πτυχία / διπλώματα / επαγγελματικές κατευθύνσεις. Γιατί με το σημερινό καθεστώς η πίεση για νέες επαγγελματικές κατευθύνσεις οδηγεί σε νέα Τμήματα, με αποτέλεσμα τον κατακερματισμό της Επιστήμης. Τα Τμήματα θα έπρεπε να είναι αποκλειστικά και μόνο Επιστημονικές Μονάδες – εκπαιδευτικές και ερευνητικές – και να τους παρέχεται η δυνατότητα σχεδιασμού περισσότερων του ενός εκπαιδευτικών προγραμμάτων που να οδηγούν σε διαφορετικές επαγγελματικές κατευθύνσεις είτε αυτόνομα, είτε σε συνεργασία με άλλα Τμήματα. Οι Επιστημονικές Μονάδες διακρίνονται από διαχρονικότητα, ενώ στις επαγγελματικές κατευθύνσεις συνιστάται, αν δεν απαιτείται, ευελιξία, που φυσικά εξαρτάται από τη συγκεκριμένη επιστήμη. Η διάρκεια των σπουδών υπό τις συνθήκες που αναφέρονται, και επιπλέον για λόγους ολοκληρωμένης επιστημονικής εκπαίδευσης, θα έπρεπε να παραμείνει τετραετής για τις βασικές πανεπιστημιακές σπουδές και πενταετής για τις σπουδές Μηχανικού. Στο πλαίσιο που περιγράψαμε θα έπρεπε να παρέχεται και στα πανεπιστημιακά Τμήματα η δυνατότητα να οργανώνουν κύκλους σπουδών μηχανικού, εφόσον το επιστημονικό αντικείμενο προσφέρεται.

Όσο για τα Τ.Ε.Ι., που παρέχουν τεχνολογική και επαγγελματική εκπαίδευση, προτείνεται να δέχονται οπωσδήποτε όλους τους κατόχους Τεχνολογικού τύπου Απολυτηρίου και όσους από τους κατόχους του Γενικού τύπου Απολυτηρίου προτιμούν τις σπουδές σε Τ.Ε.Ι. Από την άλλη πλευρά ουδείς λόγος υφίσταται για να είναι η διάρκεια των ανωτάτων τεχνολογικών και επαγγελματικών σπουδών μεγαλύτερη των τριών ετών.

Συνοψίζοντας τις προτάσεις και τα βασικά χαρακτηριστικά τους θα ανέφερα:

- Η λυκειακή εκπαίδευση καθίσταται υποχρεωτική σε δύο τύπους Λυκείου: Γενικό και Τεχνολογικό.
- Κατ' αντιστοιχία καθιερώνονται δύο τύποι απολυτηρίου.
- Το απολυτήριο είναι εθνικό και δίδει πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σε όλους τους κατόχους του.
- Η εισαγωγή στα Πανεπιστήμια γίνεται σε ευρείες επιστημονικές ενότητες.
- Οι σπουδές στα Πανεπιστήμια αναδιοργανώνονται, ώστε η μετάβαση από τη γενική επιστημονική παιδεία στην ειδίκευση να γίνεται βαθμιαία.
- Η τελική απόφαση προσανατολισμού των φοιτητών λαμβάνεται εντός του Πανεπιστημίου.
- Δίδεται η δυνατότητα στα Τμήματα και στις Σχολές να οργανώνουν περισσότερες κατευθύνσεις σπουδών, τμηματικές ή διατμηματικές, που οδηγούν σε πτυχίο.